

זוֹכֵרֶת

וְאֵת הַבַּיִת

הַלְכוֹת בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ

"וְאֵת הַבַּיִת לְרַעַף כְּמוֹד" – אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה כָּלֵל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה.

"וְאֵת הַבַּיִת אֵת ה' חֲלֵיד" – שָׁיְחָא שָׁם שָׁמַיִם מְתַחֵב עַל יָדָּהּ, שָׁיְחָא קוֹרָא וְשׁוֹנָה וּמְשַׁמֵּשׁ תְּלֻמִּידֵי חֲכָמִים, וַיְהִי מִשְׁאֵו וּמְתֻנּוּ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת...
רָאוּ כַּמָּה גֵּאֻס דְּרָבִי, כַּמָּה מְתַקְנִים מַעֲשָׂיו,
עָלְיוּ הַפְּחוּב אוֹמְרִ: "יִשְׁרָאֵל אֲשֶׁר בָּהּ אֶתְפָּאֵר".

יוֹצֵא לְאוֹר כְּסֵלוֹ תִשְׁעִ"ט
לְרַגְלֵי הַפְּרוֹיִיקָט הַשְּׁנָתִי
"פְּשׁוּט לַעֲשׂוֹת טוֹב"

ת"ת דברי יחזקאל
מבשרת ציון

קצור הלכות שבין אדם לחברו

- פתיחה -

א. אחד משלשת העמודים שהעולם עומד עליהם הוא "גמילות חסדים". כשאנחנו חושבים טוב אחד על השני, מדברים טוב אחד על השני, עושים טוב אחד לשני - אנחנו מקימים את העולם, אנחנו שומרים על "איכות הסביבה" - סביבה נעימה שטוב לחיות בה, ואנחנו עושים נחת רוח גדולה לאבינו שבשמים שרואה את בני אלהים זה את זה.

ב. עשיית חסד, צדקה, והתנהגות טובה בין יהודי ליהודי, היא מאבני היסוד של תורתנו הקדושה. ואמרו חכמינו "הרוצה להנצל מחבלי משיח - יעסק בתורה ובגמילות חסדים".

ג. כתוב בתורה: "והלכת בדרכיו", כלומר כשאנחנו צריכים ללכת בדרכי הקב"ה, כמו שהוא רחום וחנון - גם אנחנו צריכים להתנהג ברחמים, כמו שהוא טוב - גם אנחנו צריכים לעשות טוב איש לרעהו, כמו שהוא גומל חסדים - כך אנחנו צריכים. ונמצא שבאשר אנחנו עושים חסד - אנחנו מתקרבים ומתדבקים בקדוש ברוך הוא - "המלך הטוב".

ד. כל ההנהגות שבין אדם לחברו - יסודם בלב של האדם. אדם שיש לו לב טוב והוא מתרגל להיות רחמן ולחשוב לעשות טוב, הרבה יותר קל ופשוט בשבילו לעשות חסדים ולהזהר בכבוד חברו. הדבר נלמד ממעשיו של משה רבינו שנבחר להיות מנהיג ומושיע בגלל לבו הטוב, וכלשון רש"י "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם" - על בני ישראל. וכך אנחנו רואים ממה ששבח רבן יוחנן בן זכאי את דברי רבי אלעזר בן ערף שאמר שהדרך הטובה ביותר ללכת בה היא "לב טוב".

ה. בחוברת שלפנינו לקטנו הלכות רבות שבין אדם לחברו, בעקר הלכות הנוגעות למעשה פיו, ובפרט הלכות המצויות אצל תלמידים, אף לא רק. "אין המדרש עקר אלא המעשה", ואנחנו תפלה שלמוד ההלכות והעסוק בהלכות יבשילו לכדי מעשים טובים - לשים 'לב' לכל מעשה, לעשות טוב איש עם רעהו, ובעזרת מעשה קטן ועוד מעשה קטן - נתקן עולם במלכות ה'.

- ז. "וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת". מִצְוָה לְהָאִיר פָּנִים לְזוֹלָת וּלְקַבֵּל אֶת פָּנָיו בְּשִׂמְחָה. וְקַל וְחֹמֶר שְׂמִינְיָה לְהָאִיר פָּנִים לְעֵנִי וְלָאָדָם שְׂנִמְצָא בְּעֵצֵב.
- ח. מִצְוָה גְּדוּלָּה לְעוֹדֵד וּלְשִׂמַח אָדָם שְׂנִמְצָא בְּעֵצֵב אוּ בְּמִצְוֹקָה. "אָמַר הַקֵּב"ה: אִם אַתָּה מְשִׂימַח אֶת שְׁלִי – אֲנִי מְשִׂימַח אֶת שְׁלִיךְ". כְּשֵׁאלֵיהוּ הַנְּבִיא רָאָה אֲנָשִׁים שְׂמִשְׂמָחִים וּמְבַדְּחִים אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם, אָמַר עֲלֵיהֶם שְׁחָם בְּנֵי הָעוֹלָם הֵבֵא!
- ט. מִצְוָה לְיַעֲזֵר לְאָדָם עֵצָה הוֹגֵנָת וּמוֹעִילָה. אֲסוּר לְיַעֲזֵר לְאָדָם עֵצָה רָעָה וּמְזִיקָה, שְׂנִמְצָא "וְלִפְנֵי עֵינֶיךָ לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל".
- י. "הוּי מְקַדִּים שְׁלוֹם לְכָל אָדָם". מִצְוָה לְקַבֵּל אֶת פָּנָיו שֶׁל חֵבֵרוֹ בְּאַמִּירַת שְׁלוֹם. מִי שְׂאָמְרוֹ לוֹ "שְׁלוֹם" חֵיב לְהַחְזִיר "שְׁלוֹם", וְאִם לֹא הַחְזִיר שְׁלוֹם נִקְרָא 'גְּזֻלָּן'!
- יא. מִצְוָה גְּדוּלָּה לְלַמֵּד וּלְהַתְּפַלֵּל לְעֵלּוּי נְשָׂמַת נְפֻטְרִים, וּבְמִיחָד לְעֵלּוּי נְשָׂמַת נְפֻטְרִים שְׂאִין מִי שִׁילְמֵד עֲבוּרָם. וְכֵן מִצְוָה לֹאמַר קָדִישׁ עַל מַת.
- יב. מִצְוָה לְהַשְׂאִיל חֲפָצִים וְכֹלִים לְאָדָם שְׂזָקוֹק לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בָּהֶם. גַּם בְּהַשְׂאֵלָת חֲפָצֵי קָטָן לְזִמּוֹן מוֹעֵט – הָאָדָם מְקַדֵּם מִצְוַת גְּמִילוּת חֲסָדִים. וְהֵנָּה כַּמּוֹדֵה דְגִמְאוֹת מְעֻשִׂיּוֹת: הַשְׂאֵלָת עֶפְרוֹן, עֵט, דָּף, סֶפֶר, מַחְבֶּרֶת לְהַעֲתִיקָה, כֶּסֶף, מִשְׁחָה, כְּדוּר.
- יג. הַמְשָׂאִיל סֶפֶר קָדִישׁ וְכְדוּמָה, זוֹכָה גַּם לְמִצְוַת גְּמִילוּת חֲסָדִים וְגַם לְמִצְוַת הַחֲזִקַת תּוֹרָה, וְעֵלּוּי נְאָמַר "הוּן וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עוֹמֵדָת לְעַד".
- יד. מְעַלָּה גְּדוּלָּה לְהַכִּיר טוֹבָה. כְּלוֹמַר, אָדָם שֶׁחֵבֵרוֹ עָשָׂה לוֹ טוֹבָה מְסוּיָמָת אוּ שֶׁנִּתֵּן לוֹ דְבַר טוֹב, רָאוּי לְהַכִּיר שֶׁזוֹ טוֹבָה שֶׁנִּעֲשְׂתָה אֵתוֹ, וּלְהוֹדוֹת לְחֵבֵרוֹ בְּמִלִּים חֲמוּטֹת: "תּוֹדָה", "יֵשֶׁר כַּח", "תּוֹבָה לְמִצְוֹת", "חֲזַק וּבְרוּךְ" וְכְדוּמָה.
- טו. צְרִיף לְהַזְהֵר מְאֹד שֶׁלֹא לְכַפּוֹר בְּטוֹבָה שֶׁנִּעֲשְׂתָה אֵתוֹ, וְאָמְרוֹ חַז"ל "כָּל הַכַּפֵּר בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֵבֵרוֹ – סוּפוֹ כֶּפֶר בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל מְקוֹם".

– לְוִיַּת הַמֵּת וְנַחֲוִים אֲבָלִים –

יח. מִצְוָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּהַלְוִיַּת הַמֵּת, וְהִיא נִקְרָאת "חֶסֶד שֶׁל אֲמֵת". וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל, מִצְוָה לְלַכֵּת אַרְבַּע אֲמוֹת עִם הַלֹּךְ אַרְוֵן הַמֵּת.

יט. מִצְוָה לְנַחֵם אֲבָלִים בְּשִׁבְעַת יְמֵי הָאָבֵל, "טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית הָאָבֵל מִלַּכֵּת אֶל בֵּית הַמִּשְׁתָּה". הַמְנַחְמִים צְרִיכִים לְדַבֵּר בְּעֵדִינּוֹת וּרְגִישוֹת עַל לֵב הָאָבֵל, לְעוֹדֵד וּלְחַזֵּק אוֹתוֹ לְקַבֵּל גְּזִירַת שָׁמַיִם בְּאַהֲבָה.

– עֲזָרָה בַּדְּרָכִים –

כ. הַרוֹאֵה אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שׁוֹנְאוֹ שֶׁנִּפְרַק מֵעַלְיוֹ מִשְׂאוֹ, מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לְסַיֵּעַ לוֹ בְּטַעֲיֵנַת הַמִּטְעָן. וְכֵן אִם זָקוּק לְפָרֵק מִטְעָן, מִצְוָה לְעֹזֵר לוֹ.

כא. בְּזִמְנֵינוּ מִצְוֵי אֶצֶל אֲנָשִׁים בְּעֵלֵי רֶכֶבִים שִׁזְקוּקִים לְעֲזָרָה בְּהַדְלָקַת הַרֶכֶב אוֹ בְּהוֹסֶפֶת שָׁמֶן אוֹ מַיִם, וְכֵן אֶצֶל יְלָדִים שֶׁהִתְקַלְקְלוּ לָהֶם הָאוֹפָנִים, וּמִצְוָה לְעֹזֵר לָהֶם.

כב. קְבוּצַת חֲבֵרִים אוֹ אֲנָשִׁים שֶׁהִתְאַרְגְּנוּ לְצֵאת לַדֶּרֶךְ לְמָקוֹם מְסוּנִים, וְאֶחָד מֵהֶם אֵינּוּ מְסַגֵּל לְצֵאת עִמָּם, אֵינֶם רְשָׁאִים לְצֵאת לַדֶּרֶךְ עַד שֶׁיִּדְאֲגוּ לְכָל צָרְכּוֹ, לְעֹזֵר לוֹ לְהַגִּיעַ לְאֵן שְׁצָרֵיךְ.

כג. מִי שֶׁרָאָה שֶׁחֲבֵרוֹ נָתַן בְּסַכְנָה, כְּגוֹן שֶׁעוֹמֵד לְטַבֵּעַ בַּיָּם, אוֹ שֶׁעוֹמְדִים לְשֹׁדֵד אוֹתוֹ, אוֹ שֶׁחִיָּה רָעָה מִתְנַפֶּלֶת עָלָיו, הוּא חַיֵּב לְהַצִּיל אוֹתוֹ. וְכֵן אִם נוֹדֵעַ לוֹ שֶׁאֲנָשִׁים מְסוּנִים מִתְפַּנְנִים לְעֲשׂוֹת לוֹ רָע, הוּא חַיֵּב לְסַפֵּר לוֹ עַל כֵּךְ בְּדֵי לְמַנַּע מִמּוֹנוֹ צַעַר אוֹ סַכְנָה.

ואפשר לתת או להשאיל להם, יש פאלו שְעֵנִיִּים בְּדַעַת וְאִפְשֵׁר לַעְזֹר לָהֶם בְּהִבְנַת הַלְמוּד או בְּחִזְרוֹת
עַל הַלְמוּד, יֵשׁ פְּאֵלוֹ שֶׁקֶשָׁה לָהֶם לְכַתֵּב מִחֵר וְאִפְשֵׁר לַעְזֹר לָהֶם בְּכַתִּיבָה או בְּהַקְרָאת הַכְּתָב
וּכְדוּמָה.

י. שְׂכַר מִצְוֹת הַעֲדָקָה גָּדוֹל וְנִפְלָא מְאֹד, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר: "הַלּוֹא פְרוֹס לְרַעֲב לַחֲמֹךְ וְעֵנִיִּים מְרוּדִים
תָּבִיא בֵּית, כִּי תִרְאֶה עָרֶם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם – אִזּוּ יִבְקַע פֶּשֶׁחַר אוֹרֶךְ, וְאֵרוּכְתָךְ מִהֲרֵה
תַּעֲמֹת, וְהִלֵּךְ לִפְנֵיךְ אֲדָקָה, כְּבוֹד ה' יִאֲסֶפֶךָ. אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה, תִּשְׁוַע וְיֵאמֵר הַנְּנִי... וְזָרַח בַּחֲשֵׁךְ
אוֹרֶךְ וְאִפְלִתָךְ כַּעֲתָרִים, וְנִחַף ה' תְּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נִפְשֵׁךְ וְעִצְמוֹתֶיךָ יַחֲלִיץ, וְהָיִיתָ כְּגֹן רַוָּה
וּכְמוֹצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִיָּמָיו, וּבְנֵי מִמֶּךָ חֲרָבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם..." (ישעיה נח).

יא. שְׂכָרוֹ שֶׁל הַמִּתְרִים אַחֲרֵים לַעֲדָקָה (גַּבְּאֵי הַעֲדָקָה) – גָּדוֹל יוֹתֵר מִשְׂכַר הַתּוֹרָם, וְכֵן שְׁנִינּוֹ: "גָּדוֹל
הַמְעֻשָׁה יוֹתֵר מִן הַעוֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַעֲדָקָה שְׁלוֹם'."

יב. מִצְוֹת פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים – מִצְוָה גְּדוֹלָה מְאֹד. כַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי גּוֹפֵל בְּשִׁבִי או נִמְצָא בְּבֵית הַפְּלָא לֹלָא
שֶׁעֲשָׂה עוֹל, מִצְוָה לְתָרֶם כֶּסֶף וְלַעְזֹר בְּכָל יִכְלָתוֹ לְהוֹצִיאָו לְחֵרוֹת.

– הַלּוֹאֵת כְּסָפִים –

יג. מִצְוָה רַבָּה לְתַת הַלּוֹאֵה לְאָדָם הַזְּקוֹק לֶכֶף, וְהִיא אַחַת הַמְעַלּוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל מִצְוֹת הַעֲדָקָה – לְסַיֵּעַ
לְאָדָם בְּמִצְבּוֹ הַפְּלִפְלִי שֶׁלֹּא יִגִּיעַ לְיַדֵּי עֲנִיּוֹת. וְשְׁנִינּוֹ: "הַמְלוֹוָה לְעֵנִי בְּשַׁעַת דְּחָקוֹ, עָלְיוֹ הַכְּתוּב אוֹמֵר
'אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה'."

יד. מִצְוֹת הַלּוֹאֵת כְּסָפִים דּוֹחָה לְמוּד תּוֹרָה, כְּלוּמֵר, אִם אָדָם עֲסוֹק בְּלְמוּד תּוֹרָה וּבָא חֵבֵר לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ
הַלּוֹאֵה, מִצְוָה לְבַטֵּל אֶת לְמוּדוֹ לְעִרְךָ הַחֲסֵד שֶׁל הַהַלּוֹאֵה.

טו. מִצְוָה לְהַלּוֹוֹת בֵּין לְעֵנִי וּבֵין לְעֹשִׂיר, לְכָל אָדָם שֶׁזְּקוֹק לְהַלּוֹאֵה. גַּם אִם הַלּוֹוֶה מִבְּקֵשׁ הַלּוֹאֵה פְּעָמִים
רַבּוֹת, מִצְוָה לְהַלּוֹוֹת לוֹ בְּכָל פְּעַם.

טז. צָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה עֲדוּת לְהַלּוֹאֵה, כְּגֹן עֲדִים שְׂרוּאִים שֶׁאֶחָד מֵלּוֹוֶה לְשָׁנִי, או שִׁיכְתְּבוּ עַל שֶׁטֶר אֶת סְכּוּם
הַהַלּוֹאֵה וְאֶת מוֹעֵד הַפְּרָעוֹן.

- כא. עיון גדול מאוד לבזות תלמיד חכם או לשנא אותו, וכל המבזה תלמיד חכם אין לו חלק לעולם הבא. חז"ל למדו אותנו ש"לא חרבה ירושלים עד שבוזו בה תלמידי חכמים".
- כב. מצוה לקום מפני אדם זקן, גם אם הוא עם הארץ, שנאמר "מפני שיבה תקום". אבל אם הוא פחות מגיל שבעים, או שהוא זקן רשע, לא צריך לקום.
- כג. גם זקן גוי מחדרים ומכבדים בדברים, ונותנים לו יד לסייע לו ללכת.

- קדשת הכהנים -

- כד. הכהנים והלוויים התקדשו בקדשה מיחדת, ולכן יש מצוה לקדש ולכבד אותם.
- כה. פתוב בתורה "וקדשתו", ומכאן למדנו שצריך לכבד פהו לברך ראשון, לעלות לתורה ראשון, ונותנים לו אבל ראשון, ומכבדים אותו בזימון.
- כו. אסור להשתמש בכהן, כגון לומר לו "תביא את הנטלה", "תרים לי את העפרון", גם אם הפהו הוא ילד קטן. אבל אם הפהו מוחל על כבודו אפשר להקל להשתמש בו.
- כז. הלוי הוא שני בקדשתו לאחר הפהו. ולכן לאחר שכבדנו את הפהו, צריך לכבד את הלוי.
- כח. בפרק העוסק בעניני כבוד, ראוי להזכיר שאנחנו חייבים להזהר מאוד בכבוד הקב"ה ובכבוד תורתו. ולכן צריך להתנהג בבית ה' - בית פגסת ובית המדרש - פגחת ובכבוד, לא לדבר דברי חולין, לא לאכל שם, לכבד ספרי קדש ולהתנהג ביראה וכבוד בכל דבר שבקדשה. וקל וחמר להתנהג פראוי פגת שאנחנו עומדים לפני הקב"ה - פגת התפלה.

פָּרָק ה' - הַזְהָרָה בְּכַבּוּד חֵבְרֹתָם

”אִי־זָדוּ מְכַבְּדִים הַמְכַבְּדִים אֶת הַבְּרִיּוֹת”

- א. מִן הַתּוֹרָה אֲסוּר לְשַׁנֵּא יְהוּדִי. לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁנִּפְגַּע עַל יְדֵי חֵבְרוֹ - לֹא יִשְׁמַר טִינָה בְּלִבּוֹ, אֲלֵא יֹאמַר לּוֹ ”לָמָּה פָּגַעְתָּ בִּי?” וַיְסַדֵּר אֶת הַעֲנָן בִּינֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשָּׂא שְׂנֵאָה בְּלִבּוֹ.
- ב. הָאֲסוּר הַחֲמוּר יוֹתֵר הוּא שְׂנֵאָת חָנֹם, כְּלוּמַר לְשַׁנֵּא אִישׁ אוֹ אֲנָשִׁים לְלֹא סִבָּה כְּלָל. וַיְדוּעַ שֶׁעַל שְׂנֵאָת חָנֹם נִחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי. וְלָכֵן צְרִיךְ לְהַזְהִיר מְאוּד לֹא לְשַׁנֵּא לְלֹא סִבָּה קְבוּצָת אֲנָשִׁים שֶׁהֵם שׂוֹנִים מִמֶּנּוּ, אוֹ אָדָם זֶר.

- אֲסוּר צִעַר הַזּוּלָת -

- ג. כָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה עַל הָאָדָם לְשַׂמֵּחַ וּלְאַהֵב אֶת חֵבְרוֹ, כֵּן יֵשׁ אֲסוּר לְצַעַר יְהוּדִי בְּכָל צַעַר שֶׁהוּא. כְּעַתָּה נִבְיָא כְּמָה דְגַמְמָאוֹת לְאֲסוּרִים שׂוֹנִים הַנוֹגְעִים לְצַעַר הַזּוּלָת.
- ד. כָּשֶׁם שֶׁיֵּשׁ אֲסוּר אֲנָאָת מִמּוֹן (לְמַכּוּר דְּבָרִים בְּיָקָר), כֵּן יֵשׁ אֲסוּר אֲנָאָת דְּבָרִים. כְּלוּמַר, אֲסוּר לְצַעַר אָדָם עַל יְדֵי דְבַר, שֶׁנֶּאֱמַר ”לֹא תִזְנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, וַיִּרְאֵת מְאֻלּוּקִי”.
- ה. אֲנָאָת דְּבָרִים חֲמוּרָה מְאֻלּוּת מִמּוֹן, מִשּׁוּם שֶׁאֲנָאָת מִמּוֹן אֲפִשְׁר לְחַחֲוִיר, וְאֲנָאָת דְּבָרִים אֵין לְחַשִּׁיב. וְעוֹד, שֶׁאֲנָאָת דְּבָרִים פּוֹגַעַת בְּאָדָם עֲצֻמוֹ וְלֹא רַק בְּמִמּוֹנוֹ.
- ו. אֲסוּר אֲנָאָת דְּבָרִים כּוֹלְלֵת אֲסוּר לְשָׂאֵל מִזְכּוֹר ”כְּמָה עוֹלָה דְּבַר זָדוּ?” כְּעוֹד שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּנֵּן לְקַנּוּת כְּלָל. וְכֵן אֲסוּר לְחַזְמִיר לְפַעַל תְּשׁוּבָה אֶת הַטְּאִי, אוֹ לְחַזְמִיר לְגַר אֶת הַטְּאִי אֲבוּתִי, שֶׁחַזְמִיר מְצַעַר אוֹתָם. וְצְרִיךְ לְזַכּוֹר שֶׁאֵינוֹ דְגַמְמָאוֹת מְעֻטּוֹת, וַיֵּשׁ לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לְצַעַר כְּדַבְּרוֹ וְלֹא לְפַגַּע בְּאֵף אָדָם כָּשֶׁם צוּרָה.

- ז. אדם חיב להזהר מאוד שלא לפגוע באף אדם, אבל להזהר עוד יותר שלא לפגוע ביהומים ואלמנות, שחרי נפשם שפלה. צריך לדבר עמו ברבות ולהתנהג אתם בכבוד ובעדינות, וחס וחלילה לא להעביד אותם קשה, ולא להכעיס אותם.
- ח. אסור חמור להתכבד בקלון חברו. כלומר, אסור לאדם להדגיש ולהבליט את מעלות עצמו לעמת החסרונות שיש לחברו, ואפלו אם רק רומז על כך חרי זה אסור.
- ט. אסור לאדם לכנות את חברו בשם גנאי. ואפלו אם רגילים לכנות אותו בשם גנאי והוא לא מתבייש, אסור לכנות אותו כך אם מונתו לבייש אותו.
- י. אסור חמור מאוד לבייש ולפגוע באדם מישראל, וקל וחמור שאסור לביישו ברבים, ועל כך אמרו "המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא". ועוד אמרו "מוטב לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים!"
- יא. "לפני עור לא תתן מכשול". אסור לאדם ליעץ לחברו עצה שעלולה להכשיל אותו. וכן אסור להכשיל חבר בעברה, או למנוע ממנו לקום מצנה.

- רדיפת שלום -

- יב. אדם שנקלע למריבה, חובה וזכות עצומה למנוע את עצמו ממנה, ועל כך דרשו חז"ל "תולך ארץ על בלימה - אין העולם מתקיים אלא על מי שבולם את פיו בשעת מריבה". ועוד אמרו "הנעלבים ואינם עולבים (מעליבים), שומעים הרפתם ואינם משיבים, עליהם הפתוב אומר 'ואוהביו פצאת השמש בגבורתו'!"
- יג. אסור להחזיק ולתמוך במחלוקת שלא לשם שמים. הדבר נלמד מהצווי "ולא יהיה פקרח ומעדתו". אפלו אם המחלוקת היא עבור מצוה, כגון לעמוד שליח עבור או לעלות לתורה, אסור להשתתף בה.
- יד. "כל החולק על רבו באלו חולק על השכינה". הדבר נאמר גם על חולק על גדול בתורה שאינו רבו. מלבד האסור להשתתף במחלוקת, המחלוקת עלולה לגרם לאסורים נוספים: לשון הרע, רכילות, שנאת חנם, פגס, אונאת דברים, הלבנת פנים, נקימה ונטירה, חלול ה' ועוד.

- טז. "הלל אומר: הווי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". על פן אם אדם רואה שיש מחלוקת, ראוי שינסה להשבין שלום בין הצדדים ככל יכלתו.
- יז. התורה מצוה אותנו להזהר מלומר דבר שקר: "מדבר שקר תרחק". וקל וחמר אם השקר נועד כדי לגרם נזק לחברו, שהדבר אסור.
- יח. מתר לשנות מן האמת כדי לשבח דבר שחברו קנה ולומר לו "איזה דבר יפה קנית", וכן כדי להשבין שלום, וכן כדי למנוע אי נעימות מיתרת. אבל החיתר הוא רק אם אי אפשר לומר את האמת, ואם לא נגרם נזק על ידי השקר.
- יט. אסור לקלל את חברו בשם ה', ואפלו בשפה שאינה לשון הקודש.
- כ. מלבד אסור קללה, יש להזהר לשמור על נקיית הפה. "בעוון ניבלות הפה – בחורי ישראל מתים!"
- כא. "כל המתפלל על חברו, הוא נענה תחלה, וכל העוֹעֵק (המבקש רע) על חברו, הוא נענש תחלה". לכן מצוה להתפלל בעד הזולת, ואסור להתפלל לה' שיעניש את חברו.

- לדון לבף זכות -

- כב. חובה לדון כל אדם לבף זכות, שנאמר "בצדק תשפט עמיתך". כלומר, אם רואים אדם שעשה מעשה מסוים, גם אם נראה שעשה מעשה לא טוב, חובה עלינו ללמד עליו זכות ולחשוב ולהאמין שעושה את זה לטובה או בגלל סבה מסוימת.
- כג. לדגמא, אם רואים אדם ששיתף קפה לאחר שאכל בשר, צריך לדון אותו לבף זכות שלא זוכר שאכל בשר, או שהחלב הוא חלב עמיד (פרוה), או ששיתף לערך בריאות ויש לו חיתר מרב, וכדומה.
- כד. חוץ מהחובה לדון לבף זכות, כמובן שאסור לספר לאחרים את המעשה שעשה אותו אדם.
- כה. אסור לאדם לעשות מעשה באפן שאחרים יחשדו בו שהוא עושה עברה, שנאמר "והייתם נקיים מה' – ומישראל".

– מִצְוַת תּוֹכַחַה –

- כו. אם רואים חבר שעושה עברה, מצוה מן התורה להוכיח אותו ולהחזירו למוטב.
- כז. המוכיח צריך שיוכיח בנעם ובעדינות ובלשון רכה, ולא יביש את החוטא, שהרי נאמר "ולא תשא עליו חטא". ואם אינו יודע להוכיח באופן רך ומועיל, אין עליו חיוב תוכחה!
- כח. שלמה המלך מלמדנו: "אל תוכח ליץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבהך". ולכן ירגיל האדם את עצמו לאהב את התוכחות ולקבל אותם באהבה. דע, כי אחד מ-48 הדרכים שהתורה נקנית בהם היא "אוהב את התוכחות".
- כט. כשאדם רואה עול שנעשה, או הנהגה פסולה של יחיד או של צבור שעלולה לקלקל ולהשפיע רע על אחרים, חובה עליו למחות מחאה. ותמיד כדאי לזכור ש"דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

– בַּקְשַׁת סְלִיחָה –

- ל. אין יום הכפורים מכפר על עבירות שבין אדם לחברו, עד שינצח ויפייס את חברו ויבקש ממנו מחלה.
- לא. מי שבאים לבקש ממנו סליחה לא יהיה אכזרי, אלא ימחול בלב שלם למרות שתדבר מאוד קשה, וכשם שבבש מעסו ומחל לחברו, כך הקב"ה ינהג במדה כנגד מדה וימחל לו.

פָּרָק ד' - נֶצֶר לְשׁוֹנֵה מִרְעַ

”מִי הָאִישׁ הַחֲפִיץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב?
נֶצֶר לְשׁוֹנֵה מִרְעַ וּשְׂפָתֶיהָ מְדַבֵּר מִרְמָה,
סוֹר מִרְעַ וְעֹשֶׂה טוֹב בְּקִישׁ שְׁלוֹם וְרִדְפָהוּ”

- א. אָסוּר לְשׁוֹן הִרְעַ הוּא אָסוּר חֲמוּר. הַתּוֹרָה אוֹסֶרֶת עָלֵינוּ לְדַבֵּר בְּגִנְתּוֹ שֶׁל אָדָם, גַּם אִם לֹא יִגְרַם נֹזֵק לְאָדָם עַל יְדֵי הַדְּבָר.
- ב. ”אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָהּ בֶּר אֲפָא: אַרְבַּע כֶּתוּבֹת אֵינָן מְקַבְּלוֹת פָּנֵי שְׂמִינְיָה: כֶּת לַעֲיִם, כֶּת חֲנַפִּים, כֶּת שְׂקָרָנִים וְכֶת מְסַפְרֵי לְשׁוֹן הִרְעַ”.
- ג. אָסוּר לְדַבֵּר דְּבָר שֶׁעֲלוּל לִגְרוֹם נֹזֵק לְאָדָם, אוֹ לְמִמוֹנּוֹ, אוֹ לְהַפְחִיד אוֹתוֹ, אוֹ לְצַעַר אוֹתוֹ, אוֹ לְבַיֵּשׁ אוֹתוֹ. אֲמַלְוֵ אִם אֵין פְּסוּפּוֹר גְּנוּת - אָסוּר לִזְמַר אוֹתוֹ אִם יִגְרַם צַעַר וְנֹזֵק.
- ד. הָאָסוּר לְדַבֵּר לְשׁוֹן הִרְעַ הוּא גַּם אִם הַסְּפּוֹר הוּא אֲמִתִּי.
- ה. אִם הָאָדָם מְסַפֵּר בְּגִנְתּוֹ אָדָם סְפּוֹר שֵׁישׁ פִּי שְׂקָר, הָאָסוּר הוּא חֲמוּר יוֹתֵר, וְזֶהוּ אָסוּר ”מוֹצִיא שֵׁם רַע” וְעוֹנֵוֹ גָּדוֹל מְאֹד.
- ו. אָסוּר מִהַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ לְשׁוֹן הִרְעַ. הָאָסוּר הוּא גַּם אִם הַשּׁוֹמֵעַ אֵינּוּ מְקַבֵּל וְאֵינּוּ מֵאֲמִין לְסְפּוֹר.
- ז. צְרִיף לְהַזְהִיר גַּם מִ”אֲבֵק לְשׁוֹן הִרְעַ” - לְהִגָּמַא לֹא לִזְמַר ”אֲנִי לֹא רוֹצֵה לְסַפֵּר מִדָּה עֲשֵׂה פְּלוֹנִי”, אוֹ לְרַמֵּז עַל דְּבָר רַע שֶׁעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ.
- ח. אָסוּר נוֹסֵף הוּא לְקַבֵּל וּלְהֵאֲמִין לְסְפּוֹר לְשׁוֹן הִרְעַ. אָסוּר לְהֵאֲמִין בְּלִבּוֹ שֶׁסְפּוֹר לְשׁוֹן הִרְעַ שְׂמִסְפָּרִים הוּא אֲמִתִּי. וְאִם שָׁמַע בְּטַעוּת דְּבָר רַע יִשְׁתַּדֵּל מְאֹד לֹא לְהֵאֲמִין וּלְבַטֵּל אֶת הַסְּפּוֹר מִלִּבּוֹ.
- ט. אָסוּר לְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁעֲלוּלִים לִגְרוֹם לְמַחְלָקָת וּלְשִׁנְאָה בֵּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ, וְזֶהוּ אָסוּר רְבִילוּת. הָאָסוּר הוּא גַּם אִם אֵין פְּסוּפּוֹר דְּבָר גְּנָאִי, וְגַם אִם הַמְּסַפֵּר לֹא מִתְבַּיֵּן לִגְרוֹם שִׁנְאָה.
- י. כִּשֶׁם שֶׁפְּאָסוּר לְשׁוֹן הִרְעַ אָסוּר לְשִׁמְעַ וּלְקַבֵּל, כֵּן פְּאָסוּר רְבִילוּת אָסוּר לְשִׁמְעַ וּלְהֵאֲמִין.

- יא. יש היתר לספר לשון הרע לתועלת, כלומר לספר שפלוני עשה עול מסוים בתנאי שהספור יועיל ויעזר לאדם אחר, אבל רק אם מתקיימים שבעת התנאים הללו: 1. המספר צריך לדעת שהספור הוא אמיתי. 2. צריך לברר שבאמת העול שנעשה הוא עול על פי התורה. 3. להוכיח תחלה את זה שעשה עול. 4. שהמספר יבון לתועלת ולא מתוך שנאה או נקמה. 5. אם לא ניתן להשיג את התועלת בדרך אחרת מלבד הספור. 6. שלא יגרם לאדם נזק יותר ממה שמגיע לו על פי הדין. 7. אסור להגדיל ולהגזים בספור העול יותר ממה שהוא, שלא יהיה "מוציא שם רע".

פָּרָק ז' - דֵּינֵי מְמוֹנָה

"יהי ממון חברך חביב עליך כשליך"

- גְּנֵבָה וְגִזְלָה -

- א. אסור מן התורה לגנוב או לגזול חפץ או ממון ששייך לאדם אחר, ואפילו מילד קטן, ואפילו מגוי. "גנבה" היא לקיחה פסתר, ו"גזילה" היא לקיחה פגלוי.
- ב. אסור לגנוב אפילו חפץ קטן מאוד, כגון סיפרייה, 10 אגורות וכדומה. וגם הגונב דבר שהוא פחות משוה פרוטה - עובר באסור.
- ג. אסור לגנוב גם אם בכונת הגנב להחזיר את החפץ לבעלים, וגם לשם משחק והלצה אסור לגנוב.
- ד. אסור לקנות רכוש שהוא גנוב.
- ה. עוון גזל הוא חמור מאוד, ובגללו נחתם גזר דין המבול!

- ו. דברים שאין דרך בני אדם להקפיד עליהם – מתר לקחת ללא רשות, כגון טישו יחיד, קיסם יחיד, גפרור יחיד. אבל אם ידוע שהבעלים מקפיד על כך – אסור לקחת.
- ז. אם האדם יודע בוודאות שהבעלים מרשה להשתמש בממונו, מתר להשתמש ללא רשות ולהחזיר. ובפרט בחפצים של מצוה, כגון ספרים, טלית ותפלין – מתר להשתמש אם אין חשש שינזקו, מפני שנוח לאדם שתיעשה מצוה בממונו.
- ח. אסור לאכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה. לדגמא, אם אדם קנה שקית במבחה ופתח אותה לעצמו – אסור לבקש ממנו אם ידוע שלא יספיק לו.
- ט. אסור להכניס לתור ולהקדים אנשים אחרים שעומדים שם, משום שזה פגיע גזל של זמן.
- י. אדם שנמצא בידו חפץ של חברו ללא היתר, כגון שגנב או גזל חס וחלילה, חייב להחזיר אותו לבעליו. אם החפץ כבר אינו בידו, חייב להחזיר לבעלים כסף בשוי החפץ. אבל גם אם כבר החזיר את החפץ – חייב לבקש מחלה מהבעלים ולעשות תשובה כדי שיתכפר לו.
- יא. אדם שגנב ואינו זוכר מימי גנב, או שגנב מאנשים רבים ואינו יודע למי להשיב, יתן את הכסף ל"צרכי רבים", כלומר שישתמש בכסף לצורך גמ"ח וכדומה באופן שהנגזל כנראה יתנה מכה.
- יב. אסור לאדם להסיג גבול רעהו, כלומר לספח ולקחת לעצמו חלק מהקרקע של חברו.
- יג. אסור לעבר דרך בית או מעבר פרטי כדי לקצר דרך וכדומה, אם בעלי המקום מקפידים על כך.

– מִקַּח וּמְמוֹכָר –

- יד. אסור למכור או לקנות חפץ ביותר מששית מערכו. לדגמא: אם במבחה עולה בחנות 6 שקל, אסור למכור אותה ביותר מ-7 שקל. אבל אם המוכר אומר במפורש שמוכר ביוקר – אין בזה איסור.
- טו. אסור ליפות חפץ שעומד למכירה, כגון להבריך רכב ישן, או לכסות פגמים קיימים, והרבה נכשלים בזה. הדבר נחשב ל"גנבת דעת". משום כך גם אסור לברור וליפות את השכבה העליונה של פצוחים, קטניות וכדומה.

טז. אם יש פגמים וקלקולים בחפץ שעומד למכירה, המוכר חייב לספר לקונה את כל הפגמים שיש בחפץ.

יז. מתר לעשות מבצעים והנחות כדי שיבואו אנשים לקנות אצלו, אפילו שבכך יתמעטו הקונים בחגיות סמוכות. ואדרבה, יש לקנות שעל ידי זה כל החגיות יזילו את המחירים.

יח. מוכר שמכר חפץ ונמצא פגום, חובה עליו להחזיר בעצמו את הכסף לקונה, ואינו יכול להפנות אותו למי שספק לו את הסחורה.

יט. אדם שמתעסק במקח-וממכר צריך להזהר מאוד ולדעת דיני ממונות, כי מצויות הלכות רבות בדבר, וחלילה מלהפשל בעוון גזל. ואמרו חז"ל שאחת השאלות הראשונות ששואלים אדם כשמוגיע לעולם האמת: "נשאת ונתת באמונה?" – כלומר: האם קנית ומכרת לפי האמת?

כ. אדם המוכר דברים על פי מדה או משקל, חייב לבדוק כל הזמן שהמשקל תקין ומדויק.

כא. אם נהוג בחנות מסוימת לטעם ממאכלים פתוחים, כגון פצוצים או ממתקי גומי, מתר לטעם כדי לדעת האם לקנות.

כב. אדם שחתם על שטר חוב, או שטר של הסכם בין שני צדדים, הדבר נחשב לקנין גמור ואינו יכול לחזור בו ללא הסכמת הצד השני.

– העסקת פועלים –

כג. מצוה להעסיק פועל עני, ויש להקדימו למי שאינו עני. וזו מצוה גדולה להחזיק בידו של עני שלא ירד מנכסיו עוד, שנאמר "והחזקת בו".

כד. פועל או עובד, חייב לנצל את כל זמן העבודה לערך העבודה, ואסור לו להתבטל סתם. כמו כן, אסור לפועל להשתמש בחפציו של המעביד לערכו האישי ללא רשות, כגון להטעין פלאפון בחשמל של העבודה.

כה. מצות עשה מן התורה לשלם לפועל את שכרו בזמן. מי שאינו משלם בזמן עובר בהמשה לאוין, ומבטל מצות עשה אחת.

– הַשְּׁבֵת אֲנֵדָה –

- נו. הַרְוָאָה אֲנֵדָה שְׁנֵי אֲנֵדָה לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, חַיֵּב לְהַכְרִיז עָלֶיהָ וּלְהַשִּׁיבָהּ לְבַעֲלֶיהָ עַל פִּי סִימָנִים, וְאִסּוּר לְהַתְעַלֵּם מִמֶּנָּה.
- נז. מִי שֶׁמוֹצֵא כֶּסֶף בְּרִשְׁוֹת הַרְבֵּים וְאִין אֲרֵנָק אוֹ שְׂקִית אוֹ סִימָן בְּעִוְרַת הַנְּחַת הַכֶּסֶף, וְאִין נֶפֶר שֶׁהַבְּעָלִים הֵנִיחַ בְּכַוָּנָה עַל מְנַת לְחֹזֵר, עַל פִּי הַדִּין יִכּוֹל לְקַחַת לְעַצְמוֹ, אֲבָל מִצְוָה לְעֲשׂוֹת לַפְּנִים מִשְׁוֹרַת הַדִּין וְיִכְרִיז כַּפִּי יִכְלֶהוּ.
- נח. אִם הָאֲנֵדָה הִיא חֶפֶץ שֶׁהוּא לֹא תְּשׁוּבָה וְלֹא שְׂמוּשָׁי, כַּגֹּוֶן גֶּרֶם אַחַת, קֶרְטוֹן וְכַדּוּמָה, לֹא אָרִיף לְהַשִּׁיבָהּ. וְכֵן אִם מִצָּא בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא אֵי הַבְּעָלִים הַתִּיבָא, כַּגֹּוֶן בֵּינִים גּוֹעֵשׂ, בְּאֲמִצָּע הַמַּדְבָּר אוֹ בְּמִקּוֹם הַזְּמָה אָדָם – אֵינָה חַיֵּב לְהַשִּׁיבָהּ.
- נט. אִם הָאֲנֵדָה דוֹרְשֵׁת טְפוּלָה, כַּגֹּוֶן פְּעֻלֵי חַיִּים אוֹ פְּלִי כֶּסֶף שְׂדֵרוּשִׁים הַבְּרָקָה, הַמוֹצֵא חַיֵּב לְטַפֵּל בָּהֶם עַד שֶׁיִּמָּצֵא אֶת הַמֵּאֲפֵד. וְכַדָּאֵי לְעֲשׂוֹת שְׂאֵלַת חַכָּם כַּגֹּוֶן מִקְרָה.
- ל. אֲנֵדַת גִּזִּי לֹא אָרִיף לְהַשִּׁיבָהּ, אֲבָל אִם מַחְזִיר כְּדֵי לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם – חַרִּי זֶה מִשְׁבֶּתָהּ.
- לא. אָדָם שֶׁרוֹאֵה שְׂמִמּוֹן חֲבָרוֹ עוֹמֵד לְהִינּוֹק, הוּא חַיֵּב לְהַצִּיל אֶת הַמִּמּוֹן. לְדַגְמָא, אִם נִשְׂאָר אוֹר דִּלּוֹק בְּרֶכֶת אוֹ בְּמוֹסָד מְסוּנִים וְהַחֲשֵׁמֶל מִתְבַּזְּזָה לְהַנֵּם, חַיֵּב לְנַפְּוֹת אֶת הָאוֹר, אוֹ לְהוֹדִיעַ לַבְּעָלִים. וְכֵן אִם רוֹאֵה שֶׁחֲתוּל רוֹדֵף אַחַר אֲפְרוּחִים שֶׁל חֲבָרוֹ, חַיֵּב לְהַצִּילָם.

פָּרָק ח' – דִּינֵי נְזִיקוֹן

א. אסור להכות שום איש מישראל, ומי שמכה עובר בלאו מהתורה.

ב. כל המרים יד על חברו, אפלו שלא הכה אותו – נקרא רשע.

ג. אדם שחבל ופצע את חברו חס וחלילה, חייב לשלם לו את כל מה שיפסיד בגלל המכה – נזק [שזי הנחבל], צער [כאב], רפוי [רפואה], שבת [בטלה] ובשת [בושה].

ד. המביש את חברו אין לו חלק לעולם הבא. לכן צריך מאוד להזהר בכבוד כל אדם מישראל, ולא לפגע בשום חבר או אדם. מלבד הענש הזה, המביש את חברו צריך לשלם לו כסף על הבושה!

ה. אסור להפחיד (להבעית) את חברו, ומי שעשה כך – פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים.

ו. אסור לשים תקלה ומכשול ברשות הרבים, שמא יכשלו בהם בני אדם. וכל שכן שלא להניח דברים מסכנים ברחוב, כגון זכוכית שבורה או שמן שאפשר להחליק עליו.

ז. אסור למסור ולהלשין על יהודי לגויים. וכן אסור להלשין על יהודי ליהודים שאינם מתנחלים על פי התורה. המוסר את חברו אין לו חלק לעולם הבא!

ח. דינים רבים מאוד נכתבו על מקרים שהמוזן של האדם מזיק, כגון שור, אופנים או רכב שהזיקו, או אש שאדם מדליק וזזיקה, או בור ותקלה שאדם יצר וזזיקו. אדם צריך להזהר מאוד שמוזנו לא יזיק לאחרים, ובכל מקרה של נזק יש לענין בהלכה או לשאל רב האם וכמה משלמים לנזק.

ט. אסור לאדם להסתכל על בית או חצר של חברו ללא רשות, והדבר נחשב ל"חזק ראיה". וכן אסור לבנות חלון מול חלון חברו.

י. שכנים צריכים להזהר מאוד לא להזיק ולא להפריע אחד לשני – לא ברעש, לא בנזק ממשי כמו נזילות ופיח, לא בריח רע, ולא בראיה.

יא. על פי התורה – חקי התנועה שנועדו לשמר על חיי אדם, מחיבים אותנו להתנהג בהתאם. כמו כן חובה לשמר על החקים שנועדו לשמר על רשות הרבים תקינה, כגון לא לחנות על מדרכות, לא לנהוג באופנים חשמליות בסמוך לבני אדם, וכדומה.

יב. אדם חייב לשמור על בטיחות גם בביתו – לעשות מעקה לגגו, להסיר חפצים מסכנים כמו מכשירי חשמל מסכנים או כלים חדים, לא לגדל פלג רע. על כך נאמר "ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך".

יד. מי שנתנו לו לשמור על חפץ שאינו שלו, צריך לדאג שהחפץ ישמר היטב, ואסור לו להשתמש בחפץ ללא רשות. אם החפץ נזק ברשותו, יש בכך דינים והלקות רבות, וצריך לעיין בהלכה האם וכמה צריך לשלם.

טו. השואל מחברו חפץ על מנת להשתמש בו, והחפץ התקלקל באמצע המלאכה הרגילה שלו, כמו כדור באמצע משחק כדורגל, או פטיש באמצע קביעת מסמרים, השואל פטור מלשלם, כדון "מתה מחמת מלאכה".

טז. השואל או השוכר דבר מחברו, אסור לו להשאיל או להשכיר את החפץ לאחרים ללא רשות.

יז. אדם שחייב כסף לחברו, כגון שהזיק את חברו וחייב לשלם לו את הנזק, אין מוחלים לו משמים גם אם יתודה – עד שישלם את הכסף לחברו. ואם החוב הוא בגלל שפצע אותו או שגזל ממנו, חייב גם לרצות ולפיס את חברו.

”שֶׁתִּזְכְּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים”

אֲדַרְבָּה,

תֵּן בְּלִבֵּנוּ שִׁנְרָאָה כָּל אֲזוּד

מִעֵלֶת זֹזְבֵּירֵינוּ

וְלֹא זֹסְרוֹנָם,

וְשִׁנְדֵּבֵר כָּל אֲזוּד אֶת זֹזְבֵּירוֹ

בְּדֶרֶךְ הַיֵּשֶׁר וְהָרְצוּי לְפָנֶיךָ,

וְאֵל יַעֲלֶה שׁוֹם שִׁנְאָה

מֵאֲזוּד עַל זֹזְבֵּירוֹ זֹזְלִיכָה.

וְתִזְזֶיךָ אֹתֵנוּ בְּאֵהָבָה אֵלֶיךָ,

כְּאִשֶּׁר גָּלוּי וּיְדוּעַ לְפָנֶיךָ.

שִׁיחָהּ הַכֹּל גִּזְזֹת רוֹזֵן אֵלֶיךָ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

לע"נ

כל הנפטרים שאין מי שיאמר עליהם קדיש

מצוה להעתיק

א. קרדש

058-7144102